

حمایت از مالکیت فکری در بستر مبادلات الکترونیکی

تاریخ دریافت: ۸۷/۶/۲۷

تاریخ تأیید: ۸۹/۲/۲۷

فاطمه قناد*

چکیده

حمایت از حقوق مالکیت فکری در دنیای رقمی امروز، که با تکیه بر انواع فن‌آوری‌های پیشرفته و به عبارت دقیق‌تر فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات صورت می‌پذیرد، از مهم‌ترین چالش‌های نظام‌های حقوقی معاصر است. در دنیای فن‌آورانه امروز، ذخیره، تکثیر، انتقال و تغییر موضوعاتی که تحت حمایت قوانین مالکیت فکری قرار دارند، در بستر پیشرفت‌های حاصل از علوم و فن‌آوری، در کسری از ثانیه امکان‌پذیر است و همین امر غالب نظام‌های حقوقی را بر آن داشته تا مقررات حمایتی منسجمی را به منظور حمایت از حقوق مالکیت فکری در بستر مبادلات الکترونیکی تدوین نمایند. عهدنامه‌های جدید سازمان حمایت از مالکیت فکری یا دستورالعمل‌های پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا که به منظور انطباق با پیشرفت‌های حاصل از فن‌آوری و تکمیل معاهدات برن و پاریس تنظیم گردیده‌اند و نیز تصویب ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی ایران در جهت پاسخ به این چالش صورت پذیرفته است. هدف از این مقاله، بررسی سازوکارهایی است که در جهت حمایت از این حقوق در سطح داخلی و بین‌المللی ابداع گردیده است.

واژگان کلیدی: مالکیت فکری، نرم‌افزارهای رایانه‌ای، فضای مجازی، حق مؤلف، پایگاه داده.

* استادیار دانشگاه علم و فرهنگ (ghanad@gmail.com).

مقدمه

مالکیت فکری، در حقوق، ناشی از ابتکارات و استعدادهای فکری اشخاص است و دو بخش عمده حقوق مؤلف و حقوق مالکیت صنعتی را شامل می‌شود (Cornish, 2009, p. 6-10)، که هر یک به نوبه خود متشکل از اجزایی هستند. برخی این حقوق را رشته جدیدی به‌شمار می‌آورند و تحت عنوان حقوق مالکیت فکری مورد بررسی قرار می‌دهند (صفایی، ۱۳۷۵، ص ۶۷-۶۸) و برخی دیگر آن را در قالب مالکیت‌های سنتی حقوقی تبیین نموده و نام آن را حقوق معنوی* می‌گذارند (گرجی، ۱۳۷۲، ص ۱۲۲). البته، حقوق مالکیت

* حقوق معنوی، حقوقی است که به صاحب آن اختیار انتفاع انحصاری از فعالیت و فکر و ابتکار انسان را می‌دهد (ر.ک: کاتوزیان، ۱۳۷۸، بحث اموال و مالکیت). این رشته از حقوق از دستاوردهای انقلاب صنعتی است و موضوع آن حمایت از تراوشات فکری و نوآوری‌ها و اختراعات پدیدآورندگان است. در خصوص انتخاب عنوان، بحث‌های فراوانی میان علمای حقوق وجود دارد. برخی معتقدند که اصطلاح معنوی، شاید جامع باشد ولی مانع نیست، زیرا کلمه معنوی، در لغت، منسوب به معنی و در مقابل مادی و صوری به‌کار می‌رود، حال به‌کار منشأ این حقوق، فکر، اندیشه و تعقل انسان‌هاست (امامی، ۱۳۷۱، ص ۱۹۳). این حقوق دارای ارزش اقتصادی است و موضوع آن، شیئی مادی نیست؛ بلکه اثر فکری انسان است (صفایی، ۱۳۷۵، ص ۶۸). حقوق مالکیت فکری حقوقی است که از تراوشات فکری و ابداعات و نوآوری‌های انسان‌ها حمایت می‌کند (امامی، ۱۳۷۱، ص ۱۹۳). به‌علاوه معادل دقیق فارسی برای عبارت intellectual property، مالکیت فکری می‌باشد و نه مالکیت معنوی (صفایی، ۱۳۷۵، ص ۶۸) و این ترجمه، ماهیت حقوق مذکور را بهتر نشان می‌دهد. این حقوق شامل، حق مؤلف و هنرمند، حق مخترع، حق تاجر نسبت به نام تجاری و علائم صنعتی و تجاری و حق سرقفلی است. به‌عقیده برخی حقوقدانان، این حقوق همانند حقوق عینی است، با این تفاوت که حقوق فکری، نسبت به یک اثر فکری اعمال می‌شود نه یک شیئی مادی (صفایی، ۱۳۷۵، ص ۶۸). و برخی دیگر معتقدند که این حق، نوعی حق معنوی است که دارای آثار مادی می‌باشد (ستوده تهرانی، ۱۳۷۶، ص ۸۴) و در دسته‌بندی حقوق دینی یا عینی می‌گنجد و دسته ویژه‌ای از اموال را تشکیل می‌دهد که وصف مشترک آن‌ها تکیه بر حاصل ابتکار، ابداع و اندیشه انسانی است (ر.ک: کاتوزیان، ۱۳۷۸، بحث اموال و مالکیت) با در نظر گرفتن عنوان سازمان جهانی مالکیت فکری و عبارت حقوق مالکانه فکری که در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت، موسوم به گات (۱۹۹۴) مطرح گردیده است، توصیف حق فکری در مورد این حقوق، مقرون به صحت است. (جعفرزاده، ۱۳۸۲، ص ۱۸ / آیتی، ۱۳۷۵، ص ۶۵-۵۷).

صنعتی نیز به نوبه خود، حقوق خلاقیت‌های فکری در زمینه اختراعات صنعتی و علایم و نام‌های تجاری را در برمی‌گیرد. کلیه این حقوق که در قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و قانون ثبت علایم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰ و قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ احصا گردیده‌اند؛ چنانچه در قالب داده‌پیام در بستر مبادلات الکترونیکی؛ تولید، توزیع، ذخیره و پردازش شوند، مورد حمایت قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ قرار داشته و نقض آن به موجب ماده ۶۲ قانون مجرمانه تلقی می‌شود.

حمایت از حقوق مالکیت فکری در دنیای رقمی امروز، از چالش‌های اصلی نظام‌های حقوقی به‌شمار می‌رود. این چالش‌ها، ریشه در فن‌آوری رقمی دارد که امکان ذخیره، تکثیر، انتقال و تغییر موضوعاتی را که تحت حمایت قوانین مالکیت فکری قرار دارند، فراهم می‌کند. پایش و نظارت دقیق بر فرآیندهای فوق تقریباً غیرممکن است و این امر، یکی از مشکلات اساسی بیشتر جوامع به‌شمار می‌رود (WIPO, 1997, P. 3). غالب محدوده‌های قانون‌گذاری در پی آنند که در بستر پیشرفت‌های حاصل از علوم و فن‌آوری، ابتکارات و ابداعات بشری را مورد حمایت قرار دهند.

مالکیت فکری، اساساً همواره بر فن‌آوری، مبتنی بوده است و حقوق مالکیت فکری نیز ارتباط تنگاتنگی با فن‌آوری و روش‌های نوین ابداع و کارهای نوآورانه دارد. به‌عنوان نمونه، سابقه حقوق مالکیت فکری در انگلستان به سال‌های ۱۴۷۶ باز می‌گردد که اولین سند چاپی در این کشور منتشر شد و مقامات و سازمان‌ها دریافته‌اند که باید بر نسخه‌برداری غیرمجاز از ابتکارات و ابداعات مشابه آن، نظارت به عمل آورند. در سال ۱۵۳۴، انتشار هیچ مطلبی بدون کسب اجازه از مقامات میسر نبود و در سال ۱۷۰۹، مجلس انگلستان اولین قانون «حقوق مؤلف» را تحت عنوان قانون «آن» مورد تصویب قرار داد. این، اولین قانون مربوط به حقوق مؤلفین در سطح دنیا به‌شمار می‌رود و اصول مندرج در آن مبنای قوانین بعدی و اسناد بین‌المللی مرتبط با این موضوع محسوب می‌شود (Harris, 2008, p. 114-115) و البته این اصول در طول زمان صیقل خورده و روزآمد شده‌اند تا بتوانند، تمامی اختراعات و ابتکارات بشری را تحت پوشش

قرار دهند. امروزه قوانین مرتبط با حقوق مالکیت فکری در سطح کشورها و نیز کنوانسیون‌های بین‌المللی که در این زمینه وجود دارد، نه تنها اسناد چاپی را مورد حمایت قرار می‌دهند، بلکه همگام با پیشرفت‌های فن‌آورانه قرن بیست و یکم، کلیه محصولات مبتنی بر فن‌آوری را نیز تحت پوشش قرار داده‌اند.

محتوای مواد، مبحث دوم از باب سوم قانون تجارت الکترونیکی نیز با در نظر گرفتن ضرورت حمایت از موضوعات فوق، تحت عنوان «حفاظت از داده‌پیام در بستر مبادلات الکترونیکی» تنظیم گردیده* و به‌عنوان یکی از ارکان حمایتی این قانون، قابل بحث است.

با در نظر گرفتن مطالب فوق، محتوای این نوشتار پیرامون نظام حقوقی حمایت از مالکیت فکری تنظیم شده است و زیرمجموعه‌های این حقوق را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱. حمایت از حقوق مؤلف (حق تکثیر و تألیف)

«حق مؤلف» به موجب قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸، هر نوع اثر قابل حمایت تعریف شده است. وفق ماده یک این قانون، به مؤلف و مصنف و هنرمند، «پدیدآورنده» و به آنچه از راه دانش، هنر یا ابتکار آنان پدید می‌آید، بدون در نظر گرفتن سیستم یا روشی که در بیان و یا ظهور و یا ایجاد آن به کار رفته، «اثر» اطلاق می‌شود. این اثر که خلاقیت ذهنی پدیدآورنده آن به‌شمار می‌رود، تنها در صورت کسب اجازه پدیدآورندگان قابل نسخه‌برداری است (Cornish, 2009, p. 8) و به‌عنوان حق مؤلف، مورد حمایت قرار می‌گیرد و حقوق ناشی از آن نیز، تحت پوشش

* کلمه حفاظت از داده‌پیام که در متن قانون مورد استفاده قرار گرفته، جنبه سلبی دارد و مبنای آن فنی و امنیتی است. این اصطلاح در جایی کاربرد دارد که روش‌ها و معیارهای فنی و ضوابط امنیتی مورد بحث قرار می‌گیرند. حال آنکه، مسایل مطرح‌شده در قانون تجارت الکترونیکی برای حمایت از حقوق مالکیت فکری، فاقد اوصاف فنی و امنیتی و واجد جنبه‌های ایجابی و مثبت است و حقوق مرتبط با موارد فوق از طریق وضع ضمانت اجراهای کیفری مورد حمایت قانون قرار می‌گیرد و نقض آن جرم تلقی شده است. از این رو بهترین و مناسب‌ترین اصطلاح برای توصیف اقدامات قانون‌گذاری در خصوص مورد، عبارت «حمایت از داده‌پیام» است.

مقررات حمایتی قانون خواهد بود (صفرعلیزاده، ۱۳۷۶، ص ۲۵). به عبارت دیگر ماده ۳ این قانون، نه تنها حمایت از اثر؛ بلکه حمایت از حقوق خاص پدیدآورنده، مشتمل بر، حق نشر و پخش و عرضه و اجرای اثر و حق بهره‌برداری مادی و معنوی از آن را تضمین نموده است.

امروزه، آثار پدیدآمده به‌دست بشر، قابل تبدیل به کدهای رقمی صفر و یک بوده و از طریق رایانه به آسانی در سطح شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای مبادله می‌شوند یا در واسطه‌های بادوامی نظیر انواع لوح‌ها ذخیره شده و به صورت نسخه‌های رقمی با کمترین هزینه و سریع‌ترین زمان ممکن، در اختیار اشخاص قرار می‌گیرند. این امر در کنار مزایای فراوانی که به همراه دارد، امکان نقض حقوق مالکیت فکری را نیز در مقیاس گسترده فراهم می‌آورد و از این رو نیازمند توجهی خاص است. در چنین شرایطی تکثیر غیرمجاز و توزیع آثار به صورت رقمی، هم‌زمان و با هزینه‌ای نزدیک به صفر صورت می‌پذیرد و در عین حال هر اثری که به صورت الکترونیکی توزیع می‌شود، هم‌زمان تکثیر نیز شده است و شخص واحد، هر دوی این افعال را به صورت هم‌زمان انجام می‌دهد (Smith, 2008, p. 13-14) به‌علاوه مطالعه بسیاری از این آثار رقمی، مستلزم کپی کردن اطلاعات برای نمایش رایانه و در حافظه دستگاه است که نوعی تولید و تکثیر مجدد تلقی می‌شود و وضعیت حقوقی آن باید معلوم شود.

مسئله مهم دیگری که در این رابطه وجود دارد، بهره‌برداری از روش‌های رقمی برای تجزیه و تحلیل آثار مورد حمایت قوانین مالکیت فکری و استفاده از برخی بخش‌های یک اثر برای تولید یک محصول فکری دیگر است. به عنوان نمونه، امروزه می‌توان با بهره‌گیری از شیوه «تغییر شکل رایانه‌ای»، لبخند رازآلود «مونالیزا» را در نقاشی رقمی، از یک چهره دیگر طراحی نمود. مسلماً شناسایی و پی‌گیری چنین عملی به عنوان نقض حقوق مؤلف دشوار است. از این روست که امروزه پدیدآورندگان آثار فکری تمایلی ندارند که آثار خود را از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای نظیر اینترنت، ارائه نمایند (Smith, 2008, p. 15) و قانون‌گذاران و متولیان سیاست جنایی در سطح ملی و فراملی، به دنبال تدوین راهکارهایی هستند که مناسب‌ترین پاسخ‌ها را برای موارد نقض حقوق مالکیت فکری و بهترین شیوه‌ها را برای مهار آن به همراه داشته باشد.

دستورالعمل شماره ۲۹/۲۰۰۱ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص «هماهنگ‌سازی برخی جنبه‌های حق مؤلف و حقوق مرتبط با آن در جامعه اطلاعاتی» و قانون «حقوق مؤلف در هزاره رقمی» مصوب ۱۹۹۸ ایالات متحده آمریکا (Smith, 2008, p. 21)؛ نمونه‌ای از این راه‌کارها تلقی می‌شوند.

این اسناد اهداف خاصی را تعقیب می‌کنند و چهارچوب‌های مدونی دارند. ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در قواعد حاکم بر تولید و تکثیر مجدد و مستثنیات قانونی، قواعد حاکم بر ارتباطات عمومی (باسیم یا بی‌سیم)، قواعد حاکم بر توزیع (عرضه و نشر) آثار حمایت‌شده، حمایت قانونی از سازوکارهای فنی برای جلوگیری از تکثیر غیرمجاز و ارائه اطلاعات لازم برای مدیریت و سازمان‌دهی حقوق مرتبط با مالکیت فکری، از مهم‌ترین اهداف این اسناد به‌شمار می‌رود (Smith, 2008, p. 16-21) که در محورهای حمایتی زیر قابل دسته‌بندی هستند:

۱-۱. حق تولید و تکثیر مجدد و مستثنیات آن

این حق در ماده ۲ دستورالعمل مورد اشاره قرار گرفته است. به موجب این ماده، حق تولید مجدد تمام یا بخشی از اثر مورد حمایت، به صورت دائمی یا موقت، مستقیم یا غیرمستقیم، با هر ابزار و به هر شکلی که صورت پذیرد، انحصاراً در اختیار مؤلف است. تکثیر آثار در حافظه رایانه نیز در حیطه شمول این حق قرار می‌گیرد ولی استثنائاتی نیز نسبت به حوزه شمول این حق در نظر گرفته شده است. به موجب بند یک ماده ۵ دستورالعمل، تولید و تکثیر موقت یا تصادفی اطلاعات در صورتی که از نظر فنی، برای انتقال اطلاعات میان اشخاص ثالث در سطح شبکه و از طریق واسطه‌های انتقال اطلاعات یا برای استفاده قانونی و غیرانتفاعی از آن، ضروری باشد، در حیطه شمول این حق قرار نمی‌گیرد.

استفاده قانونی، یعنی بهره‌برداری با اجازه دارنده حق یا استفاده به گونه‌ای که قانون آن را ممنوع نکرده است (دستورالعمل شماره ۲۹/۲۰۰۱، بند ۳۳). هدف نویسندگان این ماده، تأمین کارایی مؤثر شبکه‌های اطلاع‌رسانی در کنار جلوگیری از تبادل اطلاعاتی است که نقض حقوق مالکیت فکری، محسوب می‌شوند. از این رویکرد، تکثیر موقت

اطلاعات در صورتی که واجد شرایط فوق باشد، نقض حقوق مؤلف محسوب نمی‌شود. به‌علاوه به موجب بندهای ۲ و ۳ ماده ۵، تکثیر مجدد آثار مورد حمایت به صورت غیرانتفاعی و به منظور استفاده شخصی، استفاده در مؤسسات آموزشی و پژوهش‌های علمی، کتابخانه‌ها، مؤسسات اجتماعی غیرانتفاعی نظیر بیمارستان‌ها و زندان‌ها، ضبط و تکثیر موقت توسط گویندگان رادیو و تلویزیون به منظور حفظ رسمی آثار در بایگانی، تکثیر برای ناتوانان نظیر تکثیر کتاب‌های گویا برای نابینایان، گزارش وقایع اقتصادی، سیاسی، مذهبی معاصر و نظایر آن، با ذکر نام و مشخصات دقیق مؤلف، انتقاد و تجدیدنظر نسبت به آثاری که قبلاً منتشر شده و در دسترس عموم قرار گرفته است، با ذکر نام و مشخصات دقیق مؤلف، تکثیر مجدد برای جشن‌های رسمی و مذهبی که از سوی مقامات مجاز سازمان‌دهی می‌شود، تکثیر برای ساخت مجسمه‌هایی که برای نصب در مکان‌های عمومی ساخته می‌شود، از شمول این حق خارج هستند و چنین اعمالی نقض حقوق مؤلف محسوب نمی‌شود.

۲-۱. حق ارتباط با عموم

منظور از این حق که در ماده ۳ دستورالعمل مورد اشاره قرار گرفته، انتشار عمومی آثار به روش‌های انتقال از طریق سیم یا انتقال بی‌سیم و به گونه‌ای است که افراد جامعه بتوانند، در هر زمان و مکانی که تمایل داشته باشند، به محتوای آثار دسترسی یابند. این حق به موجب بند ۲۳ دستورالعمل به اجراکنندگان آثار ادبی و هنری، تولیدکنندگان صفحات موسیقی و نمایش و فیلم و گویندگان رادیو و تلویزیون نیز داده شده است.

۳-۱. حق توزیع آثار

به موجب بند ۲ ماده ۴ دستورالعمل، مؤلفین حق دارند آثار خود را به صورت نسخه اصل یا تکثیرشده، عرضه و منتشر نمایند. فروش چنین آثاری در سطح جامعه اروپا، با اجازه دارنده حق، امکان‌پذیر خواهد بود.

۱-۴. جلوگیری از عدم اجرای اقدامات حمایتی فنی

به موجب ماده ۶ دستورالعمل، عدم اجرای اقدامات حمایتی فنی، به منظور نقض حقوق مؤلف ممنوع است و دولت‌های عضو مکلفند؛ در این زمینه اقدام به قانون‌گذاری نموده و عمل کرد کسانی را که دانش‌گریز از این تدابیر و راه‌کارهای فنی را دارند، تحت نظارت قرار دهند، زیرا بسیاری از این تدابیر فنی، ماهیتی دوگانه داشته و در هر دو جهت قابل استفاده است. کسی که دانش نفوذ و مخدوش کردن تمامیت اطلاعات را دارد، می‌تواند از علم خود در جهت مخدوش کردن حقوق مؤلف استفاده کند یا آن را در راستای یافتن راه‌کارهایی به منظور مبارزه با راه‌های نفوذ و مخدوش کردن تمامیت اطلاعاتی که مورد حمایت قوانین مالکیت فکری است؛ به‌کار گیرد. چنین دانشی در محدوده شمول ماده ۶ قرار می‌گیرد و نحوه به‌کارگیری آن باید در قوانین داخلی کشورهای عضو گنجانیده شود. به‌علاوه به موجب این ماده، انتشار اطلاعات مربوط به این دانش نیز باید ممنوع باشد، ولی اعمال این ممنوعیت باید به گونه‌ای در متن قوانین پیش‌بینی شود که با ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، تعارضی نداشته و نیز آزادی بیان را نقض نکند.*

لازم به ذکر است که نقض حقوق مالکیت فکری به دو صورت اولیه و ثانویه امکان‌پذیر است. نقض اولیه این حقوق، مواردی را شامل می‌شود که مرتکب از طریق تکثیر، اجرا و توزیع آثاری که مورد حمایت قوانین مالکیت فکری قرار دارند، حقوق تصریح‌شده مؤلفین را نقض می‌کند و نقض ثانویه، موردی است که شخص، عالماً و عامداً، آثاری را که حقوق مرتبط با آن‌ها قبلاً نقض شده است، از طریق واسطه‌هایی نظیر انواع لوح‌های فشرده یا در سطح شبکه‌های ارتباطی مختلف، توزیع می‌کند، می‌فروشد و یا اجاره یا قرض می‌دهد (Smith, 2008, p. 27-28).

* کلیه مباحث فوق، در قانون حق مؤلف در هزاره رقمی، مصوب ۱۹۹۸ ایالات متحده آمریکا، مورد توجه قرار گرفته است. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، ر. ک: (Smith, 2008, P. 21).

۲. اشکال مختلف نقض حقوق مؤلف در بستر مبادلات الکترونیکی

ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی با در نظر گرفتن ضرورت حمایت از حقوق مالکیت فکری در بستر مبادلات الکترونیکی، به حقوق مندرج در قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ اشاره داشته و حق تکثیر، اجرا، عرضه و نشر آثار تحت حمایت قانون مزبور را در مواردی که در قالب داده‌پیام صورت پذیرد، منحصرأ در اختیار مؤلف قرار داده است. از این رو به نظر می‌رسد، هر اثری، که به صورت داده‌پیام پردازش شود، حقوقی برای پدیدآورنده ایجاد می‌کند، که مورد حمایت قانون تجارت الکترونیکی است و نقض آن جرم تلقی و مرتکب به مجازات مقرر در ماده ۷۴ قانون محکوم می‌گردد. به‌علاوه این ماده، آثار مورد حمایت قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ را نیز در مواردی که به صورت داده‌پیام تولید و عرضه شوند، مشمول حمایت قرار داده است. به موجب ماده ۱ این قانون، حق تکثیر، تجدید چاپ و بهره‌برداری و نشر و پخش هر ترجمه‌ای با مترجم یا وارث قانونی اوست و وفق ماده ۳، نسخه‌برداری، ضبط یا تکثیر آثار در صورتی که بر روی صفحه یا نوار یا هر وسیله دیگری ضبط شده، بدون اجازه صاحبان حق یا تولیدکنندگان انحصاری یا قائم مقام قانونی آنان، برای فروش ممنوع است و مرتکب مشمول مجازات‌های مقرر در ماده ۷ قانون خواهد گرفت. با توجه به موارد فوق می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که حق تکثیر، اجرا و توزیع (نشر و عرضه) آثار فوق در مواردی که به صورت داده‌پیام تولید، پردازش و توزیع می‌شوند، منحصرأ در اختیار مترجم یا وارث قانونی او بوده و نقض موارد مزبور، مرتکب را مشمول مجازات مقرر در ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی قرار می‌دهد. تکثیر در لغت به معنای افزودن است و در بستر مبادلات الکترونیکی، عبارت است از، نسخه‌برداری از اطلاعات و تولید دوباره آن در سند یا فایل یا حافظه یا واسط بادوام دیگر. این اطلاعات از آن جهت که می‌تواند واجد ارزش مادی یا معنوی باشد، مورد حمایت قانون‌گذار قرار می‌گیرد و هرگونه تکثیر و نسخه‌برداری از آن، تابع ضوابطی است که در ادبیات قانونی جای گرفته است. حق تکثیر به عنوان یک حق معنوی، جهت حمایت از حقوق مادی ناشی از آثار مورد حمایت قانون، مورد شناسایی قرار گرفته است.

از این رو، هرگونه نسخه‌برداری از داده‌پیام‌های تجاری مورد حمایت قانون و تولید

مجدد آن به صورت الکترونیکی، یا تکثیر و ذخیره در واسط‌های بادوامی* نظیر لوح لِرزان، لوح فشرده یا نوری، لوح سخت یا پست الکترونیکی، چنان‌که در بند ق ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی بیان شده است، یا تکثیر موقت به منظور انتقال در شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای** نظیر اینترنت، فعل مادی جرم نقض حقوق مؤلفان را تشکیل می‌دهد و مستوجب مجازات مندرج در ماده ۷۴ قانون است.

منظور از اجرا در بستر مبادلات الکترونیکی، ایجاد یک فایل دستوری در حافظه رایانه، جهت انجام دستورات است. از این طریق می‌توان داده‌پیام را به دسته‌ها و گزارش‌های مختلفی سازمان‌دهی، یا با راه‌اندازی فایل اجرایی در هر داده‌پیام، محتویات آن را راه‌اندازی و مورد بهره‌برداری قرار داد (Smith, 2008, p. 219). اجرا و راه‌اندازی برنامه یا فایل اجرایی مربوط به داده‌پیام‌های تجاری مورد حمایت قانون، در صورتی که بدون اجازه پدیدآورنده اثر صورت پذیرد، عمل مجرمانه تلقی و به عنوان نقض حق مؤلف، مشمول مجازات خواهد بود.

توزیع نیز در عبارات قانونی، در معنای عرضه و نشر به‌کار رفته است و منظور از آن، عرضه و انتشار آن بخش از داده‌پیام‌ها است که توزیع و انتشار آن بدون اجازه پدیدآورنده اثر، تخلف از اجرای قانون تلقی می‌شود و مستوجب مجازات است. از این رو عرضه و پخش الکترونیکی داده‌پیام‌های مورد حمایت قانون، یا توزیع از طریق واسط‌های بادوام، یا در شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، فعل مادی توزیع تلقی و به‌عنوان عنصر مادی جرم نقض حقوق مؤلفان، قابل تعقیب و مستوجب کیفر است. یکی دیگر از مواردی که تحت عنوان حق مؤلف، مورد حمایت قانون تجارت

* واسط‌های بادوام، نوعی ذخیره کمکی یا حافظه ثانویه به‌شمار می‌روند که برای ذخیره تقریباً بلند مدت اطلاعات در بیرون از واحد پردازش مرکزی و حافظه اصلی رایانه کاربرد دارند. انواع سی‌دی و دی‌وی‌دی، در زمره این لوح‌ها قرار می‌گیرند. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: (لاودن، ۶۱۳۸، ص ۴۵-۴۰).
** در بندهای ۳ و ۴ توصیه‌نامه کمیته اجرایی اتحادیه برن در سال ۱۹۸۲ آمده است: ذخیره یا تولید مجدد آثار مورد حمایت، از طریق سیستم‌های رایانه‌ای نیز در محدوده شمول بند یک ماده ۹ کنوانسیون برن و ماده ۴ مکرر کنوانسیون جهانی حق مؤلف قرار می‌گیرد. از این رو، تولید موقت و گذرای آثار، به‌منظور انتقال در «شبکه‌های رقمی» نیز تولید و تکثیر مجدد تلقی می‌شود.
برای اطلاعات بیشتر، ر. ک: (Fiscor, 2009: 6-7, 98-99).

الکترونیکی قرار دارد، حق نشر، عرضه، اجرا و بهره‌برداری مادی و معنوی نرم‌افزارهای رایانه‌ای، نحوه تدوین و ارائه داده‌ها در محیط قابل پردازش رایانه‌ای و نام، عنوان و نشانه ویژه معرفی نرم‌افزارهاست، که همگی در قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ مطرح گردیده‌اند. به موجب ماده یک این قانون، حق نشر، عرضه، اجرا و بهره‌برداری مادی و معنوی نرم‌افزارهای رایانه‌ای، متعلق به پدیدآورنده آن است و نام، عنوان و نشانه ویژه‌ای که معرف نرم‌افزار است نیز، از حمایت قانون برخوردار می‌باشد. به‌علاوه در صورت وجود شرایط مقرر در قانون ثبت علائم و اختراعات، ممکن است نرم‌افزار به عنوان اختراع مورد شناسایی قرار گیرد (ماده ۲). در این صورت، استفاده از آن به نحوی که القای شبهه نماید، مشمول مجازات قرار می‌گیرد.

پدیدآورنده نرم‌افزار اعم است از کسی که به‌تنهایی یک نرم‌افزار انفرادی را به‌وجود آورده است یا اینکه نرم‌افزار، حاصل کار و فعالیت اشتراکی چندین شخص بوده و اثر مشترک آنان به‌شمار می‌رود. در این صورت چنانچه سهم هر یک از شرکاء نسبت به کل نرم‌افزار مشخص باشد، حقوق ناشی از آن نیز معین خواهد بود و اگر مشخص نباشد؛ تمامی حقوق ناشی از آن، حق مشاع پدیدآورندگان است. فرض سومی هم وجود دارد و آن، موردی است که اشخاص تولیدکننده نرم‌افزار، تحت استخدام کارفرمای خاصی بوده و به سفارش وی، نرم‌افزار را تولید کرده‌اند. در چنین صورتی به موجب ماده ۶ قانون حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای، حقوق مادی مربوط به تغییر و توسعه نرم‌افزار، از آن کارفرما یا استخدام‌کننده است، مگر آنکه در قرارداد، توافق دیگری مطرح شده باشد.

حقوق مالکیت فکری در نرم‌افزارهایی که در قالب قرارداد استخدامی تولید می‌شوند، در بند ۳ ماده ۲ دستورالعمل شماره ۹۱/۲۵۰ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. به موجب این بند مواردی که شخص استخدام‌شده، در مکان و زمانی خارج از موضوع قرارداد و با استفاده از سخت‌افزارهای متعلق به خود، اثری تولید کرده است، خارج از شمول این ماده می‌باشد و حتی حقوق معنوی ناشی از اثر نیز به کارفرما منتقل می‌شود.

حقوق معنوی عبارت است از: حق الگوبرداری از اثر و حق تمامیت آن، بدین معنا که هرگونه بهره‌برداری از مفاد اثر با ذکر نام پدیدآورنده، امکان‌پذیر است و انتشار و عرضه اثر و قرارداد آن در اختیار عموم نباید به گونه‌ای باشد که به اعتبار و شهرت ادبی و هنری پدیدآورنده یا شخصیت وی لطمه وارد نماید (Central Computer and Telecommunication, 1996, p. 13; Riss, 2009, p. 38-39).

با توجه به مفاد ماده ۶ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، تنها حقوق مادی ناشی از استخدام به کارفرما منتقل می‌شود و رعایت حقوق معنوی پدیدآورنده همچنان به قوت خود باقی است. البته برخی معتقدند (ابراهیم‌زاده پاشا، ۱۳۷۶، ص ۱۰۵-۱۰۴) با توجه به اینکه موضوع چنین قراردادهایی، خلق نرم‌افزار است، حقوق معنوی نرم‌افزارهایی که در طول مدت قرارداد تولید می‌شود، متعلق به شخص استخدام‌کننده است و تعلق این حق به پدیدآورنده نیاز به شرط خلاف دارد. ولی به عقیده نگارنده، متن ماده در خصوص مورد صراحت دارد و نیاز به شرط خلاف وجود ندارد.

به موجب ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی مواد ۲ و ۱۷ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۳، نرم‌افزار عبارت است از: مجموعه برنامه‌های رایانه‌ای، رویه‌ها، دستورالعمل‌ها و مستندات مربوط به آن‌ها و نیز اطلاعات مربوط به عملیات یک سیستم رایانه‌ای، که دارای کاربری مشخص بوده و بر روی یکی از حامل‌های رایانه‌ای ضبط شده باشد. این نرم‌افزار مجموعه‌ای از دستورات را از ابتدایی تا بسیار پیشرفته، در بر می‌گیرد و به راه‌اندازی رایانه و عملکرد صحیح آن کمک می‌کند (Conrish, 2009, p. 763). ضبط برنامه روی حامل‌های رایانه‌ای به صورت یک سری علامت‌ها صورت می‌پذیرد و برنامه در صورتی مورد حمایت قرار می‌گیرد که ضبط شده باشد. روش ضبط و وسیله‌ای که از طریق آن، ضبط برنامه صورت می‌پذیرد، تأثیری بر تحقق حق ندارد. هر کس در بستر مبادلات الکترونیکی، مبادرت به تکثیر، اجرا، عرضه و انتشار چنین نرم‌افزاری نموده و بدین وسیله، حقوق پدیدآورنده را نقض نماید، مورد پیگرد قضایی قرار می‌گیرد.

نکته دیگری که در رابطه با تکثیر آثار مورد حمایت قانون وجود دارد، این است که،

در ماده ۷ قانون، موارد تهیه «نسخه پشتیبان» و تکثیر مجاز نرم‌افزارهای رایانه‌ای برای استفاده شخصی، بلامانع اعلام شده است. این امر که استفاده منصفانه، تلقی می‌شود، تخصیصی است بر انحصار نامحدود ناشی از امتیازات حق فکری (قاجار قیونلو، ۱۳۸۴، ص ۵۳-۵۸ / Conrith, 2009, p. 722)

به موجب این اصل، چنانچه نسخه‌برداری از اثر به مقاصد غیرانتفاعی و شخصی صورت پذیرفته و جنبه انتفاعی و تجاری نداشته باشد، غیرقانونی تلقی نمی‌شود. این امر در مواد ۸ و ۱۱ قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان و ماده ۵ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی نیز صراحتاً مورد اشاره قرار گرفته است. لیکن در ماده ۷ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای، تفاوتی میان مرجع استفاده‌کننده از نسخه پشتیبان وجود ندارد و اعم از آنکه بهره‌برداری و تکثیر از طرف کاربران خصوصی یا یک کتابخانه و مؤسسه علمی و آموزشی صورت گرفته باشد، بلامانع اعلام شده است. تنها شرطی که در خصوص این مورد وجود دارد، استفاده غیرتجاری از نرم‌افزار است. در عین حال به نظر می‌رسد، ابهام موجود در این ماده با استفاده از ماده ۸ قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان قابل تفسیر باشد. بدین نحو که استفاده شخصی، اعم است از استفاده علمی، پژوهشی، آموزشی و غیرانتفاعی که صرفاً برای انجام امور شخصی و غیرتجاری صورت می‌پذیرد. به عبارت دیگر، از آنجا که قاعده استفاده منصفانه از آثار پدیدآورندگان، استثنایی بر اصل مالکیت و بهره‌برداری انحصاری تلقی می‌شود، باید به طور مضیق تفسیرشده و تکثیر، انحصاراً در یک فقره و به جهات فوق، انجام پذیرد.

شرط مهم دیگری که در ماده ۷ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای در نظر گرفته شده، عدم استفاده هم‌زمان از نسخه اصل و نسخه تکثیرشده است. به نظر می‌رسد، به کارگیری نسخه تکثیرشده، در مواردی مجاز تلقی می‌شود که نسخه اصل، قابل استفاده نباشد. به موجب مواد ۵ و ۶ دستورالعمل شماره ۹۱/۲۵۰ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیز هرگونه نسخه‌برداری و تولید مجدد یک نرم‌افزار منوط به اجازه پدیدآورنده اثر می‌باشد. به موجب ماده یک این دستورالعمل نیز دولت‌های عضو مکلفند، حقوق

پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای را به مثابه سایر حقوق ادبی، هنری که در کنوانسیون برن احصا گردیده، مورد حمایت قرار دهند، مشروط بر اینکه نرم‌افزار پدیدآمده ناشی از خلاقیت فکری پدیدآورنده باشد. اگر چه نرم‌افزارهای رایانه‌ای از یک سلسله الگوریتم تشکیل شده که همچون کلمات مندرج در متون ادبی و هنری قابل درک نیستند، ولی به نظر می‌رسد، تحت شمول قواعد مندرج در کنوانسیون برن قرار می‌گیرند، زیرا اولاً؛ این برنامه‌ها اساساً نوشته می‌شوند و همین امر کافی است تا آن‌ها را تحت شمول بند یک ماده ۲ کنوانسیون برن قرار دهد. اینکه محتوای نوشته ادبی باشد یا علمی یا حتی برای مقاصد انتفاعی و تجاری تنظیم شده باشد، شرط قرارگرفتن در محدوده کنوانسیون نیست و ملاک ماده ۲ کنوانسیون این است که اثر پدیدآمده، یک آفرینش ناشی از فکر و خلاقیت باشد. ثالثاً؛ با توجه به تحولات فن‌آوری و این حقیقت که کلیه آثار علمی، ادبی، هنری، صوتی، تصویری و نظایر آن می‌توانند همانند الگوریتم‌ها، نقشه‌ها و مدارهای یک‌پارچه در رایانه ذخیره و نگهداری شوند، عدم حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای به معنای عدم حمایت از کلیه آثار فکری و پایان حقوق مؤلفین خواهد بود، از این رو چنین نرم‌افزارهایی باید مورد حمایت قرار گیرند (Fiscor, 2009, P. 473).

به‌علاوه برخی نویسندگان معتقدند، (Ibid, 478 / Tritton, 2008, p. 326) شباهت‌های بسیاری میان مقررات کنوانسیون برن و دستورالعمل پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص نرم‌افزارهای رایانه‌ای وجود دارد که نشانگر قابلیت شمول نرم‌افزارهای رایانه‌ای در محدوده حمایتی کنوانسیون برن می‌باشد. از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) بند ۲ ماده ۹ کنوانسیون برن و مواد ۵ و ۶ دستورالعمل پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص ممنوعیت نسخه‌برداری از نرم‌افزارهای رایانه‌ای به منظور استفاده شخصی، زیرا این عمل مغایر حق پدیدآورنده نسبت به بهره‌برداری و انتفاع از اثر فکری خود می‌باشد.

ب) امکان تهیه نسخه پشتیبان توسط کاربر مجاز که همانند کنوانسیون برن، در بند ۲ ماده ۵ و بند ۲ ماده ۹ دستورالعمل پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا مورد

شناسایی قرار گرفته است. زیرا ماهیت رایانه به گونه‌ای است که امکان از کارافتادن حافظه و سایر قسمت‌های سخت‌افزاری آن وجود دارد و نرم‌افزارها نیز در معرض آسیب قرار دارند و تهیه نسخه پشتیبان از نرم‌افزارها ضروری است.

ج) امکان مهندسی معکوس* نرم‌افزارهای رایانه‌ای برای دستیابی به اطلاعاتی که برای راه‌اندازی یک نرم‌افزار رایانه‌ای دیگر ضروری است، منطبق با بند ۲ ماده ۹ کنوانسیون برن و ماده ۶ دستورالعمل پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا (Fiscor, Tritton, 2008, P. 331_3 / 2009, P. 478-9). به موجب بند یک ماده ۷ دستورالعمل، دولت‌های عضو مکلف شده‌اند، جهت انطباق با مفاد دستورالعمل قانون‌گذاری نمایند و برای موارد نقض چنین مقرراتی مسئولیت مدنی قائل شوند. به علاوه وفق بند ۱۲ این ماده نسخه‌هایی که تکثیر شده، باید ضبط و توقیف گردد. ملاحظه می‌شود که نقض حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای به موجب مقررات این دستورالعمل با مسئولیت مدنی جبران خسارت همراه است و هیچ‌گونه مسئولیت کیفری بر مرتکب تحمیل نمی‌گردد.

حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای در نظام حقوقی داخلی نیز از رویه مشابهی تبعیت کرده است. به علاوه باید توجه داشت که دعوی نقض حقوق ناشی از آثار مورد حمایت قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، تنها در صورتی در مراجع قضایی مسموع است که نرم‌افزار مورد شکایت، پیش از اقامه دعوی، به تأیید فنی شورای عالی انفورماتیک رسیده باشد و در مورد حق اختراع، تقاضای ثبت آن، حسب مورد به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، یا مرجع ثبت شرکت‌ها ارائه شده باشد (مواد ۹ و ۸ قانون).

* تبدیل کد هدف (object code) به کد منبع (source code)، مهندسی معکوس نام دارد. منظور از کد منبع، علامت‌های اصلی یک برنامه رایانه‌ای است که به زبان برنامه‌نویسی نوشته می‌شود و توسط متخصصین رایانه قابل درک است و کد هدف، علامت‌هایی است که به شکل کد دودویی/باینری یعنی صفر و یک ایجاد می‌شود و توسط رایانه پردازش و درک می‌گردد، ولی تنها پس از مهندسی معکوس و تبدیل آن به کد منبع، برای متخصص رایانه قابل فهم است. هر دوی این علامت‌ها به موجب بند یک ماده ده موافقتنامه تریپس بعنوان یک اثر ادبی تحت شمول کنوانسیون برن قرار می‌گیرند. برای اطلاعات بیشتر، رک: (Fiscor, 2009: 474).

این قید، در دو قانون حمایتی پیشین وجود نداشت و از این حیث، پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای حقوق محدودتری، نسبت به سایر پدیدآورندگان آثار قابل حمایت دارند و تا زمانی که اثر آن‌ها، واجد تأییدیه فنی شورای عالی انفورماتیک نباشد و در مواردی که پدیدآورنده مدعی اختراعی بودن نرم‌افزار است، تقاضای ثبت آن، حسب مورد به مراجع مذکور در ماده ۸ قانون تسلیم نشده باشد، مورد حمایت کیفری قرار نمی‌گیرند. این امر در مقایسه با حقوق پدیدآورندگان آثار غیررایانه‌ای، نوعی تضییق ناروا تلقی می‌شود و حکمت آن نیز نامعلوم است.

ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی با اشاره به حمایت‌های مندرج در قانون فوق، حق تکثیر، اجرا و توزیع (عرضه و نشر) آثار نرم‌افزاری مورد حمایت این قانون را، انحصاراً در اختیار مؤلف قرار داده و از آن حمایت کرده است. مسلماً نقض حقوق مؤلف چنانچه در قالب تکثیر، اجرا یا توزیع داده‌پیام‌های مورد حمایت قانون چه به صورت الکترونیکی و چه در واسط‌های با دوام، نظیر انواع لوح‌ها و یا پست الکترونیکی صورت پذیرد، مشمول حکم مندرج در این ماده بوده و حسب مورد از حیطة شمول قوانین حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و قانون ترجمه، تکثیر کتب و نشریات مصوب ۱۳۵۲ و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ خارج می‌شود.

از این رو در مواردی که مرتکب، یکی از آثار مندرج در بندهای دوازده‌گانه قانون حمایت حقوق مؤلفان مصوب ۱۳۴۸ را در بستر مبادلات الکترونیکی نقض کند، به عنوان نمونه یک نسخه از کتاب مورد حمایت این قانون را به صورت الکترونیکی خریداری و متعاقباً نسخه‌برداری نموده و در سطح شبکه‌های اطلاع‌رسانی نظیر اینترنت عرضه و توزیع نماید؛ عمل وی مشمول ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی بوده و از حیطة شمول قانون حمایت حقوق مؤلفان مصوب ۱۳۴۸ خارج است. به عبارت دیگر وصف الکترونیکی ملحق به فعل مرتکب، موجب قرارگرفتن عمل در محدوده اعمال قانون تجارت الکترونیکی می‌شود.

حمایت از «پایگاه داده» یکی دیگر از مسایل مهم نظام‌های حقوقی معاصر تلقی می‌شود. دستورالعمل شماره ۹۶/۹ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در سال

۱۹۹۶ نیز حمایت حقوقی از این پایگاه‌های اطلاعاتی را مورد توجه قرار داده است. پایگاه داده در بند ۲ ماده یک این دستورالعمل این‌گونه تعریف شده است: «مجموعه کارها و اطلاعات و سایر موضوعاتی که از یکدیگر مستقل هستند و به شیوه‌ای قاعده‌مند یا روش‌دار در کنار یکدیگر مرتب و سازمان‌دهی شده‌اند. این جمع‌آوری به گونه‌ای است که از طریق ابزارهای فنی یا سایر وسایل، می‌توان به یکایک اطلاعات دسترسی داشت» کلیه پایگاه‌های داده که به شیوه‌ای غیررایانه‌ای نیز جمع‌آوری شده‌اند؛ در کنار پایگاه‌های داده‌ای که روی انواع لوح‌های فشرده ذخیره شده یا به صورت روی خط، در سطح شبکه‌های اطلاع‌رسانی نظیر اینترنت ارائه می‌شوند، در حیطه شمول این تعریف قرار می‌گیرند و حمایت می‌شوند. به‌علاوه ممکن است هر یک از اطلاعات مستقلی که در تشکیل پایگاه داده به کار رفته‌اند، خود به صورت جداگانه مورد حمایت قوانین مربوط به مالکیت فکری قرار داشته باشند یا اطلاعات به‌تنهایی مشمول قوانین نبوده و چیدمان آن در کنار یکدیگر و تشکیل یک پایگاه داده، موجب برقراری حمایت‌های موضوع قوانین مالکیت فکری گردد، در هر دو صورت پایگاه داده به صورتی کاملاً مستقل از اطلاعاتی که آن را تشکیل داده است، مورد حمایت قرار می‌گیرد. البته، نوآوری و ابتکاری بودن طراحی پایگاه داده و نحوه مرتب‌سازی اطلاعات آن، شرط اعمال حمایت‌های قانونی است (Smith, 2008, P. 6-25). به موجب ماده ۱۰ دستورالعمل این حمایت‌ها به مدت ۱۵ سال از تاریخ اولین ارائه عمومی اثر اعمال می‌گردند و چنانچه اطلاعات این پایگاه‌ها به صورت مداوم روزآمد شوند، امکان حمایت دائمی از آن‌ها نیز وجود دارد، زیرا به موجب بند ۳ این ماده در صورتی که تغییرات ماهوی در مفاد پایگاه داده اعمال شود، به گونه‌ای که قابلیت یک سرمایه‌گذاری مجدد را پیدا کند، دوره حمایت برای ۱۵ سال دیگر تمدید می‌گردد. به موجب شق الف از بند ۲ ماده ۷ دستورالعمل، انتقال دائمی یا موقت تمام یا بخشی از پایگاه داده، به یک واسط دیگر ممنوع است و در دسترس عموم قرار دادن تمام یا بخشی از پایگاه داده از طریق توزیع نسخه‌های تکثیرشده به صورت اجاره، نمایش روی خط یا هر شکل دیگری، ممنوع تلقی می‌شود.

مسئله‌ای که در این جا مطرح می‌شود، قراردادن امکان اتصال عمیق یا فوق اتصال به

نشانی و مندرجات پایگاه داده است. بدین معنا که با مراجعه به پایگاه الکترونیکی برقرارکننده اتصال و «تقه زدن» روی فوق اتصال‌ها، می‌توان وارد پایگاه داده شده و از محتویات آن استفاده کرد، به نظر نمی‌رسد که چنین عملی، ناقض حقوق مالکیت فکری باشد، زیرا تکثیر، اجرا، یا توزیع آثار مورد حمایت قانون تلقی نمی‌شود؛ بلکه صرفاً معرفی و ارائه نشانی یک پایگاه داده یا اطلاعات و مندرجات آن است و کاربران با تقه‌زدن، روی فوق اتصال، مستقیماً به پایگاه داده و اطلاعاتی که اتصال آن در پایگاه الکترونیکی برقرار شده، متصل می‌گردند و حقوق مالکانه مؤلف نقض نمی‌گردد. رأی صادره در دعوی شرکت آمریکایی «تیکت مستر و همکاران علیه شرکت تیکت دات کام» رویکردی موافق با این عقیده را نشان می‌دهد. به عقیده قاضی پرونده، چنین عملی قابل مقایسه با فعالیت یک کتابخانه است. کارت‌های مشخصاتی که در قفسه‌های جستجوی کتاب وجود دارند، همگی امکان یک اتصال با کتاب اصلی را فراهم می‌کنند و کتاب‌ها و موضوعات خاصی را به جستجوگر معرفی می‌نمایند. فوق اتصال‌ها نیز چنین خاصیتی دارند، فقط کمی سریع‌تر و دقیق‌تر، چنین خدماتی را ارائه می‌دهند (Ibid, p. 35-36).

نکته دیگری که در کنار ایجاد فوق اتصال در پایگاه الکترونیکی و به عبارتی اتصال عمیق مطرح می‌شود، جستجوی خودکار در محتوای پایگاه‌های الکترونیکی یا پایگاه‌های داده، برای یافتن مطالب معنادار و برقرار فوق اتصال به آن‌هاست که اصطلاحاً به «جستجوی عنکبوتی (Spidering)» شهرت دارد.

بسیاری از موتورهای جستجو نیز، برای یافتن مطالب درخواست‌شده، اقدام به جستجوی خودکار در مطالب مختلف پایگاه‌ها نموده و پس از یافتن مطالب مورد نظر، با ارائه فهرست از نتایج جستجو، اتصال به مطالب را امکان‌پذیر می‌سازند. به‌علاوه در جریان این جستجو، بسیاری از مندرجات پایگاه به صورت موقت تکثیر و به متقاضی جستجو ارائه می‌شود، به نظر نمی‌رسد که هیچ یک از این اعمال نیز نقض حقوق مؤلف باشد؛ زیرا، داخل در محدوده اصل «استفاده منصفانه» قرار می‌گیرد که در مواد ۸ و ۱۱ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و ماده ۵ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات صوتی مصوب ۱۳۵۲ و ماده ۷ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ نیز مورد شناسایی قرار گرفته است و از آن‌جا که به موجب ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی، نقض حقوق مؤلف در

صورتی جرم است که حقوق تصریح شده مؤلفان را که در قوانین فوق مورد حمایت قرار گرفته‌اند، نقض نماید، چنین عملی استفاده منصفانه تلقی و جرم محسوب نمی‌شود. این رویکرد در رأی دعوای شرکت آمریکایی تیکت‌مستر که پیش‌تر مورد بررسی قرار گرفت، لحاظ شده و چنین عملی داخل در اصل استفاده منصفانه اعلام گردیده است (Ibid, p. 39). در رأی دعوای «کلی» علیه شرکت «آریاسافت» در سال ۲۰۰۰ (Ibid, p. 40-41)، نیز چنین رویکردی اتخاذ شده است و تکثیر عکس‌هایی که خواهان گرفته و در پایگاه الکترونیکی خود قرار داده بود، با ذکر نام عکاس و مشخصات پایگاه الکترونیکی وی، نقض حقوق مؤلف تلقی نشده و داخل در اصل «استفاده منصفانه» اعلام گردیده است.

استفاده مشترک از اطلاعات موجود در پایگاه‌های داده، از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات فایل‌های رایانه‌ای میان افرادی که در شبکه‌های اطلاع‌رسانی نظیر اینترنت، اینترنت و «شبکه‌های فرد به فرد»، به یکدیگر متصل می‌شوند، یکی دیگر از مسایل مهم مربوط به حمایت از حقوق پدیدآورندگان پایگاه‌های داده است. به نظر می‌رسد که چنین عملی تکثیر و توزیع آثار فکری و نقض حقوق مالکانه مرتبط با آن محسوب می‌شود، زیرا متضمن توزیع عمومی آثاری است که مورد حمایت قانون قرار دارد. ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی، به حقوق مرتبط با حق مؤلف نیز اشاره نموده است. با توجه به تقسیم‌بندی مواد ۳، ۷، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۵ کنوانسیون رم مورخ ۱۹۶۱ و بندهای سه‌گانه ماده ۱۴ «موافقتنامه راجع به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری»، معروف به موافقتنامه تریپس، حقوق مرتبط یا مجاور، در سه دسته حقوق مجریان، حقوق تولیدکنندگان صفحات صوتی، و حقوق سازمان‌های پخش رادیویی و تلویزیونی، قابل بررسی است.

این حقوق در مواد ۲ و ۵ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ و مواد ۳ تا ۶ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲ نیز عیناً مورد اشاره قرار گرفته‌اند. نقض این حقوق نیز مرتکب را در محدوده قلمرو نظام کیفری قرار می‌دهد. بدین ترتیب کلیه خلاقیت‌های فکری، علمی، ادبی و هنری به هر شکلی که ارائه شده باشد؛ مورد حمایت است، به شرط آنکه از اصالت برخوردار باشد (WIPO, 2001, P. 489).

۳. حمایت از حقوق مالکیت صنعتی

این حقوق، خلاقیت‌های فکری را در زمینه اختراعات و طرح‌های صنعتی، علائم تجاری و خدماتی و نام‌های تجاری در بر می‌گیرد. وفق بند دو ماده یک معاهده پاریس،* حمایت از مالکیت صنعتی در موارد زیر اعمال می‌شود:

- اختراع - حق اختراع
- مدل‌های مفید
- طرح‌های صنعتی
- علائم تجاری
- علائم خدماتی
- نام‌های تجاری
- مشخصات منابع یا نام‌های اصلی
- جلوگیری از رقابت ناعادلانه

به موجب ماده ۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶؛ اختراع، نتیجه فکر فرد یا افراد است که برای اولین بار فرآیند یا فرآورده‌ای خاص را ارائه می‌کند و مشکلی را در یک حرفه، فن، فن‌آوری، صنعت و مانند آن‌ها حل می‌نماید.

حق اختراع در زمره حقوق مالکیت فکری است و به موجب ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی، در مواردی که اطلاعات مربوط به یک اختراع به صورت داده‌پیام تولید و در بستر مبادلات الکترونیکی تکثیر، اجرا و توزیع شود، تحت شمول قوانین حمایتی مندرج در متن ماده و قانون تجارت الکترونیکی قرار گرفته و نقض آن مجرمانه تلقی می‌شود. با در نظر گرفتن عبارات ماده و اینکه قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ نیز یکی از قوانین مندرج در ماده است، اختراعات مرتبط با آن تحت حمایت قانون تجارت الکترونیکی قرار می‌گیرد، از این رو نرم‌افزارهای رایانه‌ای، به عنوان اختراع قابل ثبت و حقوق مرتبط با آن تحت حمایت قانون قرار دارد.

* دولت ایران در سال ۱۳۳۷ هجری شمسی، مصادف با ۱۹۵۸ میلادی به این معاهده ملحق شده است.

این رویه امروزه در آمریکا نیز رایج است و اداره ثبت اختراعات این کشور، نرم افزارهای رایانه‌ای را ثبت و از حقوق مرتبط با آن حمایت می‌کند و نقض این حقوق در بستر مبادلات الکترونیکی را ممنوع کرده است (Smith, 2008, P. 66).

در اروپا وضعیت تا حدی متفاوت است. به موجب شق «ج» بند ۲ ماده ۵۲ کنوانسیون اروپایی اختراعات، مصوب ۱۹۷۳، ثبت نرم افزارهای رایانه‌ای به عنوان اختراع مورد شناسایی قرار نگرفته و از شمول حق اختراع مستثنی شده است. ولی رویه قضایی «هیأت استیناف کنوانسیون اروپایی اختراعات»، این ماده را به گونه‌ای تفسیر و مورد اجرا قرار داده است که ویژگی‌های فنی موجود در نرم افزارهای رایانه‌ای را به عنوان اختراع قابل شناسایی دانسته است. بدین معنا که از نظر هیأت، استثنای مندرج در شق «ج» بند ۲ ماده ۵۲ کنوانسیون مربوط به نرم افزارهایی است که هیچ‌گونه ویژگی فنی ندارند (همان، ص ۶۵-۶۲). از این رو چنانچه چنین ویژگی در نرم افزار وجود داشته باشد، قابل ثبت و به عنوان اختراع، قابل حمایت است.*

بند الف ماده ۳ مقررات شماره ۶/۲۰۰۲ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص طرح‌های جامعه اروپا که ناظر بر دستورالعمل شماره ۹۸/۷۱ شورا در خصوص حمایت از طرح‌ها به‌شمار می‌رود؛ «طرح» را «جلوه ظاهری تمام یا قسمتی از یک تولید می‌داند، که از ویژگی‌هایی نظیر خطوط، رنگ‌ها، شکل، جنس و یا مواد اصلی آن محصول تولیدی نشأت می‌گیرد». از این منظر، طرح، نتیجه ترکیب سه عامل است (Suthersanen, 2008, P. 28): الف) پیشرفت عملیاتی یا ابتکار فنی یک محصول، ب) خلاقیت طراح، ج) سرمایه‌گذاری تولیدکننده برای به‌کارگیری دو عامل فوق.

اتخاذ چنین تعریفی از طرح، محصول تولیدشده را از انحصار طراح محصول خارج

* به عقیده این هیأت، این که روش کار نرم افزار و رایانه برنامه‌ریزی شده‌ای را که آن روش را اعمال می‌کند، به عنوان اختراع شناسایی کنیم، اما نرم افزاری را که در حقیقت، تأثیرات فنی فوق‌الذکر را ایجاد می‌کند، اختراع ندانیم، روش منطقی به نظر نمی‌رسد. این استدلال در صدور رأی دعوی ری ویکوم (Revicom)، ۱۹۸ و سوهی (Sohei)، ۱۹۹۲ لحاظ شده و نرم افزارهای موضوع دعاوی فوق‌الذکر، به عنوان اختراع مورد شناسایی قرار گرفته است. برای اطلاعات بیشتر، ر.ک: (smith, 2008, P. 63-64).

می‌کند و واژه «جلوه ظاهری» به همین منظور انتخاب شده است. نتیجه آنکه جنبه‌های فنی تولید یک محصول و سرمایه‌گذاری که در این راه صورت گرفته در کنار طراحی و شکل ظاهری آن، تکمیل‌کننده یک محصول بوده و قابل حمایت است. جلوه ظاهری یک محصول، عواملی را نظیر وزن، قابلیت انعطاف و تأثیر تماسی آن در بر می‌گیرد. این عوامل از طریق حواس پنج‌گانه قابل درک هستند (Ibid, p. 28-29).

منظور از محصول تولیدی نیز در بند ب ماده سه دستورالعمل بیان گردیده و عبارت از «هر شیئی صنعتی یا دست‌ساز، نظیر قطعاتی که برای تولید یک محصول پیچیده‌تر تولید می‌شوند، بسته‌بندی، مواد استحصالی، علایم ترسیمی، گرافیکی و حروف چاپی است. نرم‌افزارهای رایانه‌ای در حیطه شمول این تعریف قرار نمی‌گیرند».

علت استثنای نرم‌افزارهای رایانه‌ای این است که تأثیرات دیداری و احساسی چنین نرم‌افزارهایی، قابل حمایت نیست، لیکن طرح‌های ترسیمی گرافیکی که توسط رایانه ایجاد شده باشند؛ در حیطه شمول دستورالعمل قرار گرفته و قابل حمایت تلقی می‌شوند. از این رو تصاویر یا فهرست‌های رایانه‌ای، محصول تولیدی تلقی شده و قابل حمایت هستند (Ibid, p. 31).

ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی ایران نیز حق طراحی را شناسایی نموده و با قرارداد آن در زیرمجموعه حقوق مالکیت‌های فکری، تبادل اطلاعات مربوط به طرح‌ها را در مواردی که به صورت داده‌پیام و در بستر مبادلات الکترونیکی تکثیر، اجرا و توزیع می‌شود، مورد حمایت قرار داده و نقض حقوق پدیدآورنده را مجرمانه قلمداد کرده است. به نظر می‌رسد، با توجه به اطلاق ماده و اینکه هیچ قیدی در متن ماده وجود ندارد که نرم‌افزارهای رایانه‌ای را از شمول چنین حمایتی خارج نماید، حق طراحی در نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. ضمن اینکه سیاق عبارت قانون‌گذار، به گونه‌ای است که حق طراحی را مشمول قوانین مذکور در متن ماده ۶۲ قرار داده و قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، یکی از قوانین مذکور در آن ماده است و با صراحت این عبارت، حق طراحی نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیز مورد حمایت قانون تجارت الکترونیکی قرار می‌گیرد. اینکه چگونه می‌توان از تأثیرات دیداری و احساسی طراحی و شکل ظاهری چنین

نرم افزارهایی حمایت کرد، چندان روشن نیست و مسئله‌ای است که احتمالاً رویه قضایی پاسخی برای آن خواهد یافت.

به موجب ماده ۲۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ طرح‌های صنعتی نیز مورد حمایت قرار گرفته‌اند. از این رو هرگونه ترکیب خطوط یا رنگ‌ها و هرگونه شکل سه‌بعدی با خطوط، رنگ‌ها و یا بدون آن، به گونه‌ای که ترکیب یا شکل یک فرآورده صنعتی یا محصولی از صنایع دستی را تغییر دهد، طرح صنعتی است. در یک طرح صنعتی تنها دسترسی به یک نتیجه فنی بدون تغییر ظاهری مشمول حمایت از این قانون نمی‌باشد. وفق ماده ۲۱ قانون، طرح صنعتی زمانی قابل ثبت است که جدید و یا اصیل باشد و زمانی جدید است که از طریق انتشار به‌طور محسوس و یا از طریق استفاده به هر نحو دیگر قبل از تاریخ تسلیم اظهارنامه یا برحسب مورد قبل از حق تقدم اظهارنامه برای ثبت در هیچ نقطه‌ای از جهان برای عموم افشا نشده باشد. مفاد قسمت اخیر بند (ه) و بند (و) ماده (۴) این قانون درخصوص طرح‌های صنعتی نیز قابل اعمال است.

علائم و نام‌های تجاری نیز به موجب ماده ۳۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری عبارتند از:

الف) هر نشان قابل رؤیتی که بتواند کالاها یا خدمات اشخاص حقیقی یا حقوقی را از هم متمایز سازد.

ب) هر نشان قابل رؤیتی که با عنوان علامت جمعی در اظهارنامه ثبت معرفی شود و بتواند مبدأ و یا هرگونه خصوصیات دیگر مانند کیفیت کالا یا خدمات اشخاص حقیقی و حقوقی را که از این نشان تحت نظارت مالک علامت ثبت شده جمعی استفاده می‌کنند متمایز سازد.

ج) نام تجاری یعنی اسم یا عنوانی که معرف و مشخص‌کننده شخص حقیقی یا حقوقی باشد.

وفق ماده ۳۱ قانون، حق استفاده انحصاری از یک علامت به کسی اختصاص دارد که آن علامت را طبق مقررات به ثبت رسانده باشد. با در نظر گرفتن مطالب فوق، می‌توان گفت که حقوق ناشی از مجموعه اختراعات، طرح‌ها و علائم و نام‌های

تجاری، به‌عنوان حقوق مالکیت صنعتی شناخته و زیرمجموعه حقوق مالکیت فکری قرار می‌گیرد. این حقوق در ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی نیز مورد اشاره قرار گرفته‌اند و چنانچه به صورت داده‌پیام تولید و پردازش شوند، به‌طور هم‌زمان مورد حمایت قوانین مذکور و نیز قانون تجارت الکترونیکی قرار می‌گیرند و نقض حقوق مرتبط با آن جرم تلقی و به موجب ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی مستوجب مجازات خواهد بود.

نتیجه

حمایت از حقوق مالکیت فکری در بستر فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات از مهم‌ترین چالش‌هایی است که فراروی سیاست‌گذاران عرصه حقوق و اجتماع قرار دارد. به همین دلیل است که امروزه قوانین داخلی، دستورالعمل‌های منطقه‌ای و غالب کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با مالکیت فکری، به‌ویژه کنوانسیون برن کلیه محصولات مبتنی بر فن‌آوری را در کنار اسناد چاپی مورد حمایت قرار داده‌اند و اهداف خاصی را تعقیب می‌کنند.

ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در قواعد حاکم بر تولید و تکثیر مجدد و مستثنیات قانونی آن، قواعد حاکم بر ارتباطات عمومی، قواعد حاکم بر توزیع آثار، حمایت قانونی از سازوکارهای فنی که برای جلوگیری از تکثیر غیرمجاز تدوین شده است، و ارائه اطلاعاتی که برای مدیریت و سازماندهی این حقوق ضروری می‌باشد، از مهم‌ترین اهداف این سندها تلقی می‌شود. به عبارت دیگر ارائه چارچوب‌های مدونی پیرامون حق تولید و تکثیر مجدد، حق ارتباط اثر با عموم و توزیع آن و چگونگی اعمال تدابیر حفاظتی و حمایتی فنی اصلی‌ترین مندرجات این سندها را تشکیل می‌دهد.

ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ نیز با در نظر گرفتن این ضرورت، ضمن ارجاع به قوانین حمایتی پیش از خود از جمله قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و مهم‌تر از آن قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، حق هرگونه تکثیر، اجرا و توزیع آثار نرم‌افزاری مورد حمایت را انحصاراً در اختیار مؤلف قرار داده و نقض این حقوق را چه به

صورت الکترونیکی و چه از طریق واسط‌های بادوام نظیر: انواع لوح‌ها و یا پست الکترونیکی، امری مجرمانه قلمداد نموده است.

به‌علاوه کلیه حقوق مرتبط با خلاقیت‌های فکری در زمینه اختراعات و طرح‌های صنعتی و علایم تجاری نیز در این ماده مورد توجه قرار گرفته و در مواردی که اطلاعات مربوط به یک اختراع یا طرح صنعتی یا علامت تجاری به صورت داده‌پیام تولید و در بستر مبادلات الکترونیکی به صورت غیرمجاز تکثیر، اجرا و توزیع می‌شود، به موجب ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی مجرمانه تلقی و مرتکب، مستوجب مجازات خواهد بود.

از این رو می‌توان گفت که در نظام حقوقی داخلی، حمایت از حقوق مالکیت فکری در بستر مبادلات الکترونیکی با بهره‌گیری از مفاد قانون تجارت الکترونیکی به آسانی امکان‌پذیر است و این قانون سودمند و نوآور علی‌رغم تمامی اشکالات و کاستی‌هایی که بر آن مترتب است، با تحولات تقنینی این رشته مطالعاتی در سطح بین‌المللی همگام بوده و از این منظر، به نحو قابل قبولی تنظیم گردیده است.

منابع

۱. ابراهیم‌زاده پاشا، حسن؛ «حمایت حقوقی از مؤلفین برنامه‌های کامپیوتری»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، ۱۳۷۶.
۲. اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی (دفتر طرح‌ها و لوایح)؛ لایحه مقررات تسهیل‌کننده رقابت و ضوابط مربوط به کنترل و جلوگیری از شکل‌گیری انحصارات؛ لایحه ش ۴۶۹، سال، ۱۳۸۲.
۳. افشاری قزوینی، مرتضی؛ «مبانی موجهه مالکیت معنوی»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۱.
۴. امامی، نورالدین؛ «حقوق مالکیت‌های فکری»؛ فصلنامه رهنمون؛ تهران: مدرسه عالی شهید مطهری، ش ۲ و ۳، فصل بهار - تابستان، ۱۳۷۱.
۵. آیت‌اللهی، بهناز؛ «جنبه‌های حقوقی انتقال تکنولوژی»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲.
۶. آیتی، حمید؛ حقوق آفرینش‌های فکری؛ چ ۱، تهران: نشر حقوقدان، ۱۳۷۵.
۷. جعفرزاده، میرقاسم؛ تقریرات درس درآمدی بر حقوق آفرینش‌های فکری؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، ۱۳۸۲.
۸. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ مبسوط در ترمینولوژی حقوق؛ ج ۳، چ ۱، تهران: انتشارات کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۸.
۹. درودی، علی؛ «بررسی مقررات دسیسه و تقلب در کسب و تجارت در قوانین ایران»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده

- حقوق، ۱۳۷۲.
۱۰. سپهری، کیومرث؛ «مقررات جایگزین مواد ۱۲۰ الی ۱۲۵ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲»؛ مجله کانون وکلا؛ تهران: کانون وکلای دادگستری مرکز، ش ۶، ۱۳۸۰.
۱۱. سماواتی، حشمت‌الله؛ مقدمه‌ای بر رقابت تجارتي و نقش آن در سياست‌گذاري و تنظيم بازار؛ چ ۱، تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۷۴.
۱۲. شکوهی، مجید؛ حقوق رقابت بازرگانی در اتحادیه اروپا؛ چ ۱، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۱.
۱۳. صادقی، طوبی؛ «حقوق رقابت در حوزه مالکیت فکری»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۴.
۱۴. صفایی، سیدحسین؛ مالکیت ادبی و هنری و بررسی قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان (مقالاتی درباره حقوق مدنی و حقوق تطبیقی)؛ چ ۱، تهران: نشر میزان، ۱۳۷۵.
۱۵. صفرعلیزاده، محسن؛ «حمایت از حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری در مقررات کیفری ایران»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۶.
۱۶. قاجار قیونلو، سیامک؛ «نقدی بر لایحه حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای کامپیوتری»؛ خبرنامه انفورماتیک؛ تهران: دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، ش ۵۸، ۱۳۸۴.
۱۷. کاتوزیان، ناصر؛ حقوق مدنی، اموال و مالکیت؛ چ ۲، تهران: نشر دادگستر، ۱۳۷۸.
۱۸. گرجی، ابوالقاسم؛ «مشروعیت حق و حکم، با تأکید بر حق معنوی»؛ مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران؛ تهران: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق، ش ۲۹، پاییز ۱۳۷۲.
۱۹. لوح جامع تنقیح قوانین و مقررات؛ اداره کل تدوین و تنقیح قوانین و مقررات نهاد ریاست جمهوری؛ نسخه اول، تهران: مرکز نشر ریاست جمهوری، پاییز ۱۳۸۴.
۲۰. مستأجران، مصطفی؛ «اصول حاکم بر قراردادهای بهره‌برداری از نرم‌افزار»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، ۱۳۸۵.
۲۱. وصالی، رضا؛ «تجزیه و تحلیل مقررات مربوط به علایم تجارتي در حقوق

ایران و تطبیقی»؛ رساله دکتری؛ تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۷۸.

22. WIPO Intellectual Property Handbook; **Policy, Law and Use**; WIPO Publication No. 48, 2001.

23. Central Computer and Telecommunication Agency; **Legal Issues and the Internet**; Reference Book, HMSO Publications, 1996.

24. Cornish, W.; **Intellectual Property: Patents, Copyright, Trademarks, and Allied Rights**; Fifth Edition, Sweet & Maxwell. et al, 2009.

25. Council Regulation (E. C) on Community Designs, No. 6/2002 of 12 December 2001.

26. Directive 2001/29/E.C of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the Harmonization of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society.

27. Directive 96/9/E.C of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Database.

28. Directive 98/71 E.C on the Legal Protection of Designs 1998.

29. European Patent Convention, 1973.

30. Fisor, M.; **The Law of Copyright and the Internet**; Oxford, 2009.

31. Harris, L.; **Digital Property: Currency of the 21st Century**; McGraw-Hill, 2008.

32. Hoyle, M.; **Intellectual Property Laws of the Arab Countries**; Kluwer Law International, 2007.

33. Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883. For the text of the Convention, See:

http://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/trtdocs_wo020.html

34. Riis, T.; **Intellectual Property Law in Denmark**; Kluwer Law Publications,

2009.

35. Suthersanen, U.; **Design Law in Europe**; Sweet & Maxwell, 2008.

36. The Digital Millennium Copyright Act, 1998.

37. Ticketmaster Corp. et al, v. Ticket. com, Inc., 2000. available at:
<http://www.gigalaw.com/library/ticketmaster-tickets-2000-03-27.html>

38. Tritton, G.; **Intellectual Property in Europe**; Second Edition, Sweet & Maxwell, 2008.

39. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce.

40. United Nations Industrial Development Organization, Manual on Technology Transfer Negotiation, Vienna, UNIDO Publication, 1996.

41. United Nations Industrial Development Organization, Manual on Technology Transfer Negotiation, Vienna, UNIDO Publication, 1996.

42. Van Der Woude, M.; **EC Competition Law Handbook**; Sweet & Maxwell. et al, 2008.

43. WIPO International Forum on the Exercise and Management of Copyright and Neighboring Rights in the Face of Challenges of Digital Technology, organized by World Intellectual Property Organization in cooperation with the Ministry of Education and Culture of Spain and with the assistance of the General Author's and Publishers' Society of Spain (SGAE), Svilla, Spain, May 14 to 16, 1997.